

OvD zondag 17 september 2023

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

‘Meneer, als ik u daar zo zie zitten, dan doet u mij denken aan al die moeilijke boeken die ik nog moet lezen’. Ik was door mijn kinderen meegetroond naar de comedyclub om de hoek. Een hippe bedoeling. Ik was enigszins onwennig maar had al wel begrepen dat je beter niet dichtbij het podium kon gaan zitten. Gaandeweg de avond dacht ik de dans wel een beetje te ontspringen, totdat de spiedende blik van de comedian mij in de gaten kreeg. Ik kwam er nog redelijk genadig vanaf maar confronterend was het wel. Ergens heb je toch de hoop dat je er niet meteen uitziet als een intellectuele boekenwurm. En tja, aangezien worden voor een heer, een meneer van middelbare leeftijd, houdt iets confronterends voor iemand die in zijn hoofd altijd achttien is gebleven.

Het boek Jona heeft iets van een goddelijke komedie in zich. Het is de lachspiegel die het volk Gods zichzelf voorhoudt en eigenlijk ken ik geen ander goddelijk boek waarin iets vergelijkbaars plaatsvindt. Waar het boek Jona precies vandaan komt, in welke tijd het nu geschreven is, is niet helemaal duidelijk. Er is een theorie dat de schrijvers van dit boek gesitueerd moeten worden buiten het land Israël dat zij onderhand iets te parmantig en te zelfverzekerd vonden worden. Dat vraag ik mij af maar ik vind het wel verhelderend.

Want als de profeet Jona staat voor Israël en in zekere zin dus ook voor de kerk, voor de gemeente van Christus, dan is de kritiek niet mals. Aan vroomheid is er vast geen gebrek - dat zal ook nog wel blijken - maar het gaat er nu toch even om of hij het zal laten zien. Of hij in zijn handelen, in zijn dagelijkse praktijk, ook werk zal maken van wat zijn mond belijdt. Als geboren Israeliet, zoon van Amittai dat nota bene iets als waarheid betekent, weet hij iets van de God van hemel en aarde, hij die de hele wereld in zijn hand houdt, en wil dat op heel deze aarde gerechtigheid en liefde woont. Maar gaat hij deze ook verspreiden? Gaat hij Gods woedende eis van gerechtigheid en liefde ook aanzeggen op die plaatsen waar ongerechtigheid en liefdeloosheid heerst? Of weet hij het allemaal wel maar heeft hij niet zoveel zin in de consequenties? In de risico's die hij aan moet gaan als je inderdaad de God van liefde en gerechtigheid belijdt? Jona heeft de *talk* wel. Daar is geen twijfel aan. Maar gaat hij ook de *walk* aan? *Shall he walk his talk?* Het antwoord daarop vinden wij helaas al in de derde zin van ons verhaal. Daar heeft Jona geen zin in. Het is natuurlijk heerlijk om met elkaar door te nemen wat er allemaal mis is in de wereld en dat het me tegenwoordig toch wat is. Maar sta je ook op? Ga je er ook wat aan doen? Zeg je er wat van? Neem je het ook in ogenschouw? Probeer je het lot van de wereld ook te keren? Of laat je de wereld aan haar lot over? Betoon je je ook solidair met een wereld die het niet weet? Die in een bepaalde groef is blijven steken? Of geef je die wereld bij voorbaat op zonder je ermee te willen engageren? Houd je het graag bij je vooroordeel? Bij je grote gelijk? Of ga je het gesprek, ga je de ontmoeting aan en mogelijk ook de confrontatie? Het risico?

Laat ik vooropstellen dat ik Jona wel snap. De Heer vraagt aan Jona om uitgerekend naar Nineve te gaan, die grote stad, om daar namens zijn

Heer te zeggen dat het kwaad wat zij daar doen opgestegen is voor zijn aangezicht. Nu moet u niet meteen op de kaart gaan zoeken waar Nineve ligt. Het is - zeg ik er maar even snel bij - de hoofdstad van Assyrië, het rijk dat een bruto einde heeft gemaakt aan het Noordrijk van Israël en het volk in ballingschap heeft weggevoerd. Maar het boek Jona wordt ver na die tijd geschreven en zo is Nineve vooral een symbool van een stad waar het kwaad hemelhoog is. Niet voor niets kent Israël die traditie waarin de stad gesticht wordt door de legendarische jager Nimrod, een nazaat van Kaïn die verantwoordelijk was voor de eerste moord van de mensheid en wel op zijn zwakke en onmondige broeder Abel. Welbewust klinkt ook in deze novelle die zinsnede uit het boek Genesis die ook klinkt als het vergoten bloed van Abel opstijgt naar de Heer als stille getuige van al het geweld in de wereld. Daar moet Jona dus naartoe! Bij uitstek daar moet hij iets vertellen van die God die dit bloed niet wil. Een God die zoekt naar gerechtigheid en liefde en als keerzijde daarvan het geweld wil weerstaan. Robert Alter, de joodse hebraïcus die ik op de voet volg als ik exegetiseer, maakt in zijn inleiding op Jona een verhelderende vergelijking als hij zegt dat het is alsof je ons joden zou vragen af te reizen naar het Berlijn van 1936 om daar de nazis de wacht aan te zeggen!

Begrijpelijk dus maar ook uitermate grappig dat Jona, in plaats van naar het uiterste oosten, waar Nineve ligt, de wijk neemt naar het uiterste Westen van de toenmalige bewoonde wereld rondom de Middellandse Zee. Hij gaat scheep naar Tarsis, naar ik me laat vertellen ergens om en rond Gibraltar. Bovendien, hij gaat niet op. Maar hij daalt af. En naar later zal blijken, dieper en dieper, richting de bodem van de zee.

Curieus. Jona zal blijken de psalmen te kennen. En zelfs, *by heart*, uit het hoofd geciteerd in de buik van de grote vis. Maar blijkbaar was hem psalm 139 ontgaan waar gezongen is dat er geen vluchten is voor het aangezicht des Heren. Ook al steeg een mens ten hemel of daalde hij af naar het dodenrijk: Gij zijt daar! En zo zal dat ook in het boek Jona blijken. Maar Jona probeert het wel en uit alle macht.

Maar de Heer van zee en aarde werkt niet mee. Hij daarboven lijkt het allemaal met een glimlach gade te slaan: dat mannetje Jona dat zo zijn best doet en dat hij scheep ziet gaan. De Allerhoogste - en wij zullen dat wel vaker benadrukt zien - heeft inderdaad de hele wereld in zijn hand en alle natuurelementen staan hem ten dienste. Alles wat een mens vreest, is dienstbaar aan de Heer van hemel en aarde, die gemaakt heeft de zee en het droge. Hij werpt een storm op de zee en binnenkort zal een grote vis zich als een bestelde Uber in de buurt melden. Maar ondertussen zijn de zeelieden in doodsnood en ligt Jona in de buik van het schip die hij later zal verwisselen voor de buik van een vis, rustig te slapen.

Je zou er over kunnen twisten of dat Godsvertrouwen is. Zo hebben evangelisten als Matteüs het wel opgepakt als zij later Jezus tijdens een storm hetzelfde laten doen. Ik zelf zie het als een voortzetting van zijn vluchtgedrag. Jona neemt geen deel zoals hij zich ook onttrekt aan de confrontatie met het kwaad in Nineve. Hij wil overal van weg, van elke vorm van verantwoordelijkheid en zo is hij ook niet solidair met de zeelui, zoals de kapitein van het schip hem dat ook verwijt. Hij is ook niet religieus solidair met hen. Natuurlijk weet hij dat hun goden de dood niet kunnen keren, maar pas als Jona ontmaskerd wordt, komt hij met zijn belijdenis van de God van hemel, zee en aarde die eigenlijk door de

heidense zeelieden serieuzer wordt genomen dan hij zelf doet. Die verfoeide wereld van de heidenen en dat het toch wat is allemaal tegenwoordig, blijkt veel authentieker, humaner en oprechter dan Jona in zijn religieuze vooroordeel gelooft. Pas als zij het echt niet meer kunnen redden, gaat Jona overboord en zonder meer wordt de belijdenis van de Heer als de Heer van hemel en aarde en alle machten daarboven en daaronder, door de zeelieden overgenomen. Het schip vaart verder als het ware schip der kerk en wij hebben er alle vertrouwen in, daar in Tarsis.

En ondertussen zinkt Jona af naar de bodem van de zee. Hij daalt af. Dieper en dieper. Het is onderdeel van zijn vlucht voor God. Maar opnieuw: hij had kunnen weten dat zelfs als hij zou afdalen naar het dodenrijk, hij omgeven is door God.

Maar dat is natuurlijk niet onmiddellijk zijn besef. Dat brengt hij zich te binnen in de buik van de grote vis. Door liedjes van verlangen te zingen en ik dacht dat het psalmen waren. In uiterste nood gezeten, met het water aan de lippen en het wier gewikkeld om zijn slapen, weet Jona iets. Oude, haast vergeten liederen komen boven en fluisteren hem vertrouwen in. De lezing van het tweede hoofdstuk van Jona rijgt psalm aan psalm. Maar het zijn fragmenten en lang niet allemaal letterlijk terug te vinden. Het is dat waarop je terugvalt na drie dagen en drie nachten. De crisis. De dagen van erop of eronder. De koorts wijkt of de koorts wijkt niet. De dag dat de dood het wint of het leven, de opstanding. Het is niet erg als nood leert bidden. Misschien val je wel terug op de dingen die er echt toe doen. Ik herinner mij dat de cultuurfilosoof George Steiner, en ik denk niet toevallig joods, ooit in een documentaire zei dat je altijd wat gedichten of teksten in je hoofd moest hebben. Dat had zijn

vader hem geleerd. Want als je in de gevangenis zit en je hebt niets, dan heb je nog altijd dat. Steiner had Shakespeare, Jona heeft de psalmen. Soms heeft het goede zin om je af te vragen waar hij op kunt terugvallen. Wat nu werkelijk grond en vertrouwen geeft. Niemand wenst iemand een crisis toe. Maar het zijn wel die momenten van het afpellen. Het onderzoek wat het houdt en waar het wezenlijk om gaat. En het heeft goede zin om dat vast te houden, als alle onzin en drukte zich weer meldt.

Jona vindt een basisvertrouwen terug. Grond onder zijn voeten, al heeft hij dat in de praktijk nog lang niet. Maar zijn herwonnen vertrouwen wordt de wallevis al veel te veel. Het is onverteerbaar en hij kotst hem - in het grondtaal in de meest letterlijke zin - uit. Jona is weer op het droge. De psalmen hebben hem dat oude verhaal weer te binnen gebracht dat de zee het laatste woord niet heeft en dat kleine en kwetsbare mensen daar droogvoets doorheen zullen gaan.

Wij hebben zojuist vanuit de gemeente twee nieuwe ambtsdragers bevestigd. Nu weet ik weinig van hun vroomheid. Ik weet ook weinig van hun kleingelovigheid. Maar ik ga er maar voor de zekerheid vanuit dat zij, net als wij, nog het meest op Jona zelf lijken. Wij willen wel. Wij weten het ook wel. Maar we zijn ook maar mensen. We lopen niet graag risico en veiligheid en vertrouwen zijn ons lief. Maar het is ook wel weer zo dat zij met hun jawoord iets wagen. Zij tonen zich bereid de weg van de Messias te gaan. Zij zijn daar - zogezegd - niet voor weggevlucht, al hebben wij ze ongetwijfeld met valse voorwendsels in de kerkenraad binnengehaald. Maar net als de kerkenraad zelf, net als u, gemeente, zijn zij en wij steeds bereid om ons te laten corrigeren. Om ons vooroordeel, onze angsten, onze gemakzucht en arrogantie in de war te

laten brengen door de opdracht er voor de wereld te zijn. Die inderdaad, mogelijk kwaad en lelijk is, maar toch nog steeds onze wereld waarmee wij ons hebben te verhouden. Waarvoor wij niet mogen wegvlugten. Die ons iets te zeggen heeft en waartegen ook wij, bij tijd en wijle, iets moeten zeggen. Wij worden weggeroepen uit onze slaap, uit onze lethargie, uit onze onverschilligheid ook, om hoop en vertrouwen te koesteren in die God die hemel en aarde blijft bewegen ter wille van de gerechtigheid en de liefde. Dan moet dat ons ook steeds ter harte blijven gaan. Ongetwijfeld met angst en beven - daar ziet u niets van maar ze hebben er niet van geslapen - doken deze twee niet weg. Bleven zij niet slapen maar trokken zij zich het lot van de gemeente en de wereld om haar heen, zich aan. Laten dan ook wij evenzo doen. Ons vooroordeel voorbij en de wereld vol vertrouwen en liefde tegemoet!

Amen.